

**Območje Celja je prepre-
deno z množičnimi
grobišči iz let po drugi
svetovni vojni. V treh
nadaljevanjih bomo
prikazali nekatera, nikakor
pa ne vseh. V prvem delu
pišemo o grobiščih na
celjskem pokopališču
oziroma v njegovi nepo-
sredni bližini: Selce,
Žegnani studenec...**

Foto: Dane Kostrič

Celjska "pokopališča"

1. del

Zdajšnje mestno pokopališče so Celjani pred drugo svetovno vojno imenovali nemško pokopališče (nemški britof), v vsakdanjih pogovorih, ko govorijo o zdravju in boleznih, pa pravijo: če ne bo bolje, bomo šli pa na Pišekovo njivo. Pokopališče leži severovzhodno od Celja v smeri proti Teharjam na hribu, ki je na vrhu skoraj kot majhna planota, ki se proti jugu terasasto spušča, proti severu strmo pada proti Voglajni, proti vzhodu se blago vzpenja, proti zahodu pa rahlo pada. Meje tega kompleksa so ceste, in sicer na severu Teharska cesta, na jugu pa cesta, ki povezuje križišče Teharske ceste s cesto proti živinskemu sejmu, proti nekdanjemu Čretu in sedanji Cinkarni ter proti Podgorju (Abesiniji ali tudi Kurji vasi) in naprej, kjer se spet priključuje na Teharsko cesto. Proti jugu pelje skozi naselje Selce, na sedlu pri križu je odcep proti Staremu gradu in Jožefovemu hribu, nadaljuje pa se skozi Skalno klet in pri Voglajni priključuje na obvozno cesto Šentjur—Laško.

Selce (kjer je tudi trafopostaja Selce) in Podgorje ležita na sever-

nem vznožju dolgega, ravnega hrbita, ki povezuje Stari grad in proti vzhodu Zvodno. Severni del pobočja tega hrbita je poraščen z od Cinkarne uničenim gozdom, ki proti zahodu obdaja zelo staro, zdaj uničeno kmetijo Marovšek, proti vzhodu pa zaselek Podgorje.

Zloglasna cesta

Gospod Uroš Košar pripoveduje: "Moja domačija je bila na spodnji strani Teharske ceste, blizu domači-

je Pišek, odkoder zavije cesta na mestno pokopališče. Pokrajina pod nekdanjo domačijo je zdaj močno spremenjena. Voglajna je še tekla od Teharskega mostu proti Bežigradu in se nato v loku združila s Hudinjno. Cesta proti Bukovžlaku je bila speljana čez železnico, kjer so bile zapornice, blizu sedanjega podvoza in sejmišča. Peljala je skozi naselje Čret (zdaj ga ni več) proti Bežigradu, čez Ledrarski most na Voglajni, skozi Bukovžlak in dalje proti

taborišču Teharje. To je bila tista zloglasna in žalostna cesta, po kateri so z železniške postaje vodili na Teharje domobrance in jih na tej poti kruto trpinčili. Pod nami pa so bile železniške tovarne rampe, kjer so nalagali in razkladali tovarne vagone. Proti vzhodu, pod Piškom, pa so Nemci blizu železnice postavili šest ali osem velikih lesenih barak.

Na drugi strani Piškovega hriba (njive) in nemškega pokopališča je Jožefinski (lazaristovski) gozd segal do potoka, ki se je napajal tudi iz Žegnanege studenca ob robu Strenčanovega gozda. Ta potok je tekkel po zelo globokem grabnu, proti severnem vznožju Jožefovega hriba, nato pa se je obrnil proti Voglajni. Gozd je imel zelo lepa stara drevesa hrastov in bukev. Ob robu gozda ob potoku pa je bil zasajen cipresov drevored. Ostanek drevoreda so še tri ciprese, ki stojijo pred sedanjo trafopostajo. Zdaj je tu velik kompleks trafopostaje Selce, proti zahodu pa naselje zasebnih hiš. V ta gozd so leta 1946 in 1947 knojevci vozili streljat žrtve in jih tam tudi pokopavali.

fotografije: Ivo Žajdela

Pogled na celjsko pokopališče s Podgorja

Grobišče Žegnani studenec: v zadnjih letih so nanj navozili odpadke

Selce: kraj množičnega pobijanja ujetnikov, več let po vojni. Kasneje so na grobišču zgradili električno razdelilno postajo.

Dorfmeisterov "grob"

Med vojno in po njej ni bilo televizije, ni bilo filmov, še žog ni bilo dobiti. Otroci s Teharske ceste, stari od 10 do 15 let, bilo nas je okoli deset, smo se vsak dan zbrali in pohajkovali od Štor, Marovška, Jožefovega hriba do Starega gradu. Tako smo videli v začetku poletja, bilo je proti koncu šolskega leta 1944, kako je ameriški bombnik, ki je prihajal zelo visoko, od Maribora sem, odvrigel samo eno bombo, ki je razrušila železniški most čez Voglajno. Otroci smo se šalili, da so nizko leteči 'titovci' (tiffilgarji) škilili, ko so ta most že štirikrat bombardirali, bombe pa so padale v gozd na Miklavškem hribu. Ta bombnik pa je letel zelo visoko in je z eno samo bombo zadel sredino mostu. Njegova prevoznost je bila dolga leta zmanjšana, tako da so tisti, ki so se hoteli zastonj voziti do Laškega ali na kopanje v Rimske toplice, kar pri mostu vstopali in sestopali.

Iz tega časa se zelo dobro spominjam Dorfmeisterovega pogreba. Otroci smo morali napraviti 'špalir', ki je bil dolg od prve gimnazije skozi vse mesto do takratnega vojaškega pokopališča, ki je bilo na južni strani pod nemškim pokopališčem. Gospod Kelhar, direktor mestnega pokopališča, je leta 1989 skupaj z nemško komisijo vodil prekop nemških vojakov iz prve in druge svetovne vojne. Dorfmeisterov grob je našel prazen. Svojci so namreč njegovo truplo takoj po atentatu odpeljali v Graz in ga tam tudi pokopali. 'Špalir' je torej spremljal prazno krsto,

kljub temu je vsa leta 1. novembra gorela svečka – na praznem grobu.

"Streleške vaje" na ljudeh

Po koncu vojne so našo pozornost zbudila dogajanja v Strenčanovem in Jožefinskem gozdu. Knojevci so se s tovornjakom že dopoldne pripeljali po Teharski cesti iz Celja. Pri Pišku so zavili desno proti nemškemu pokopališču. Na vrhu, pri začetku pokopališča, so sestopili in se v koloni podali na južni del takratnega nemškega vojaškega pokopališča prve in druge svetovne vojne. Razporedili so se tako, da so zastražili dolino med takratnim gozdom in pokopališčem. Proti večeru je pripeljal drug tovornjak z ljudmi, ki so imeli na hrbtu zvezane roke. Običajno jih je bilo od tri do pet. Odpeljali so jih v dolino, nato pa v Strenčanov ali Jožefinski gozd. Tam so jih privezali za drevesa, nato pa so knojevci imeli 'streleške vaje', kakor smo otroci to imenovali. Otroci smo se, če so se knojevci pripeljali dopoldne, popoldne poskrili za grmovje ali spomenike, da smo imeli razgled na dogajanje v nasprotnem hribu. Drugi dan smo našli sveže razkopano in nakopano zemljo. Posebno velika gomila sveže zemlje je bila ob jarku pod zidanim zajetjem zelo dobre pitne vode, kamor so zakopali veliko ljudi, ki so jih pripeljali poleti 1945 mimo Marovška od Skalne kleti sem.

Streleške vaje knojevcev so se ponavljale dvakrat do trikrat na teden skozi vse leto 1946 in 1947. V začetku leta 1948 se je naša družina s Teharske ceste odselila, tako za kasnejše do-

gajanje na tem območju ne vem. V celjskih poletjih 1945, 1946, 1947 je bil zrak nasičen z mrljskim smradom."

Zaradi vode ubita

Gospod Janko Novak, član Demosove komisije: "Moja sestra je januarja leta 1948 šla popoldne na pokopališče, ko je opazila, da so knojevci zastražili vso dolino pod južno stranjo pokopališča. Nato so pripeljali poln tovornjak zvezanih ljudi. Odpeljali so jih v gozd in začeli streljati. Povedala mi je, kako se je skrila za grm, kjer je vsa premražena čakala noči. Od strahu in mraza sploh ni vedela, kako je prišla domov."

Gospod Alojz Pisanec: "V Jožefinski cerkveni hiši, ki je zdaj obnovljena, je stanovala gospa Berta Likovič, ki je bila kuharica in perica pri župnijski cerkvi sv. Jožefa. Takrat ko so vozili mimo hiše zvezane ljudi, ki so jih nato pobijali okrog Žegnanege studenca, je stala ob poti in iz dveh veder delila vodo tem ljudem. Stražarji so jo nato spodili, vendar je bila prijavljena in nato zaprta. V zaporu je bila nekaj mesecev. Njen grob je ob južnem robu sedanjega pokopališča, nad bivšo škarpo. Njeno ime in priimek sta zapisana na spomeniku družine, ki je dovolila njen pokop v družinskem grobu."

Gospod Stane Hren: "Živim v hiši na južni strani Jožefovega hriba. Še leta 1954 se je slišalo streljanje od tam, kjer je zdaj trafopostaja Selce (tudi razdelilna postaja Elektra)."

Gospod Jure Sadar, načelnik oddelka za okolje in prostor takratnega izvršnega sveta občine Celje (leta

1990), mi je dejal, ko sem bil predsednik komisije Demos: "Tudi pri Marovšku je veliko grobišč."

Ivu Žajdeli je Slovenec iz Argentine Ivan Arnšek dejal, da se iz jedilnice Doma sv. Jožefa lepo vidijo daljnovidni, ki vodijo iz trafopostaje Selce. Pod žicami med drugim in tretjim daljnovodom je veliko grobišče.

Grobišče Žegnani studenec

Žegnani studenec, kjer je bilo tudi urejeno in pozidano zajetje, so začeli po sprejetju občinskega odloka o zavarovanju grobišč pred nekaj leti zasipavati s kovinskimi odpadki (starim železjem). Odpadke so vozili s tovornjaki tako pogosto, da so prebivalci protestirali pri krajevni skupnosti Aljažev hrib. Po teh protestih so občinski uradniki dali navoziti na te smeti – in s tem tudi na veliko grobišče – odpadni gradbeni material, po vrhu pa so navozili neuporabno zemljo in gramoz. Vse skupaj so zravnali s cesto, ki pelje od Marovška proti Podgorju. V tem času je bil župan Jože Zimšek, odgovorna uradnika na občinski upravi pa dipl. inž. Jože Smodila in Ivan Pfajfar. Metoda najprej smeti, nato pa odpadna zemlja je pri prikrivanju grobišč znana. V Celju je bila uporabljena na Teharjah in glinokopu na Golovcu (zdaj športni stadion), po letu 1990 pa pod križem na Anskem vrhu (Rakužev grob) in v jarku pod pokopališčem na Teharjah, kjer je zdaj parkirišče zasebnika (grobišče nemških ujetnikov in hrvaških beguncev, umrlih pri eksploziji v Štorah).

Nadaljevanje prihodnjice
Janez Črnej